

Antoinette van Pinxteren over vrouwen in de kerk: Wanneer worden mannen eens onze bondgenoten? (1987)

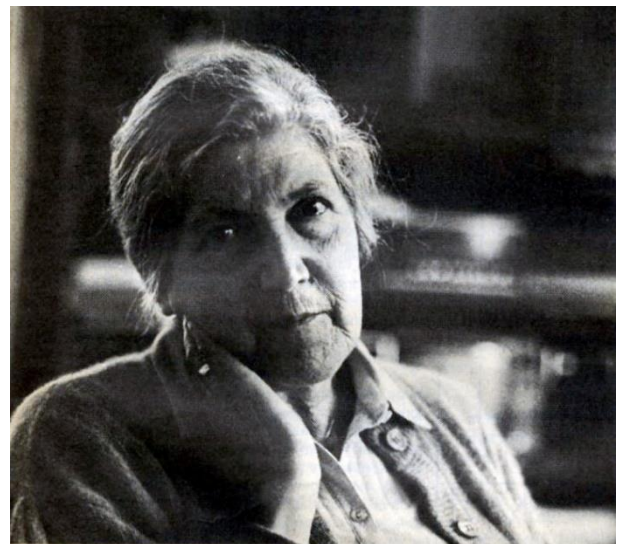
Sieth Delhaas

Hervormd Nederland, 10 januari 1987

Inleiding

Het lijkt een tegenstrijdigheid. Het ene moment wordt Antoinette van Pinxteren geëerd, als zij voor haar verdiensten voor de vrouwenbeweging de Harriët Freezerring, uitgereikt door het maandblad Opzij, aan de vinger krijgt geschoven.

Op hetzelfde moment wordt het werk van Antoinette van Pinxteren verguisd. Als zuster Francesco (lid van de congregatie van de dochters van Maria en Jozef) is ze voorzitter van de sectie 'De vrouw in kerk en samenleving' van de Raad van kerken. De bisschoppen van de rooms-katholieke kerk hebben echter per 1 januari hun financiële bijdragen aan de sectie stopgezet. Van

Pinxterens 'onvermoeibaar streven de positie van de vrouw in de rooms-katholieke kerk te verbeteren' - aldus de jury van de Harriët Freezerring -, krijgt met dit besluit een wrange klank. In het voetspoor van de bisschoppen hebben bovendien de hervormde kerk en de gereformeerde kerken hetzelfde besloten. Gelukkig heeft de Raad van kerken onlangs een gift voor de sectie vrouwenwerk gekregen, zodat de studiesecretaris, Anneke Schilthuis-Stokvis, tot 1 september aan het werk kan blijven.

Hoe is het besluit van de bisschoppen, die het eerst waren, bij de Raad van kerken ontvangen. Is direct protest aangetekend?

'Nee. Wij hebben als sectie ook niet meteen geprotesteerd. Ik dacht, ja, dat is de katholieke kerk. Ik realiseerde me onvoldoende, dat deze beslissing het einde van de sectie zou kunnen inluiden. We waren volop aan het werk, zo intensief bezig, dat ik me niet kon voorstellen dat anderen dat werk zo maar zouden wegvegen. Het argument van de bisschoppen was, dat de subsidietoekenning, drie jaar geleden, als tijdelijke maatregel was bedoeld. In 1983 vond men ons werk zo belangrijk, dat we mochten promoveren van werkgroep naar sectie, en nu zegt men plotseling: nee.

Hetzelfde is dit voorjaar gebeurd met de studiesecretaris van de werkgroep 'Vrouw en kerk' van de katholieke raad voor kerk en samenleving. Een functie voor drie jaar ingesteld en opgeheven bij gebrek aan financiën.

Na de brief van de bisschoppen kwam begin oktober de brief van de hervormde kerk. Daarin wordt eerst uitdrukkelijk gesteld, dat men ons werk positief blijft benaderen – dat is ook een methode – maar dan volgt: ‘Echter in het kader van de noodzakelijke bezuinigingen is het ons niet mogelijk een verlenging te blijven financieren.’ En vervolgens: ‘Deze voor u en ons teleurstellende beslissing is mede gevormd door het feit, dat ook de katholieke kerk geen verdere consequenties kan dragen ten aanzien van de sectie.’ Dat is helemaal geen argument. Wat is dat onzelfstandig gedacht en wat geeft die zin blijk van een gebrek aan eigen verantwoordelijkheid’.

Nog een verrassing

Eind november kwam de gereformeerde synode met haar negatieve boodschap. Haar argumenten voor het stopzetten van de bijdrage zijn nog niet bekend. De synodezitting vond plaats achter gesloten deuren. Maar een woordvoester van de kerk vermoedt, dat ook daar bezuinigingen de reden zijn.

Van Pinxteren: ‘Ik heb toen op een vergadering van onze sectie, waar ook dominee Van der Zee, de secretaris van de Raad van kerken, bij was, gezegd: ‘Wanneer zullen mannen nu eens een keer bondgenoten van ons zijn?’ Als de kerkleiders eerst een werkprogramma onderstrepen en beamen – in mei hebben ze nog gezegd: jullie moeten doorgaan – dan mag je toch verwachten, dat ze daar ook de financiële steun aan verbinden?’

Is deze handelwijze van de kerken nu een duidelijke blijk van vrouwenhaat en vrouwenverachting, of wreekt zich hier het verleden van de kerk, die al spoedig na het ontstaan van de Jezusbeweging veranderde in een manndynastie?

Van Pinxteren: ‘De inbreng van vrouwen wordt dan ervaren als een ‘Fremdkörper’, dat niet wordt verdragen en – als een nieuw ingeplant orgaan – wordt afgestoten.

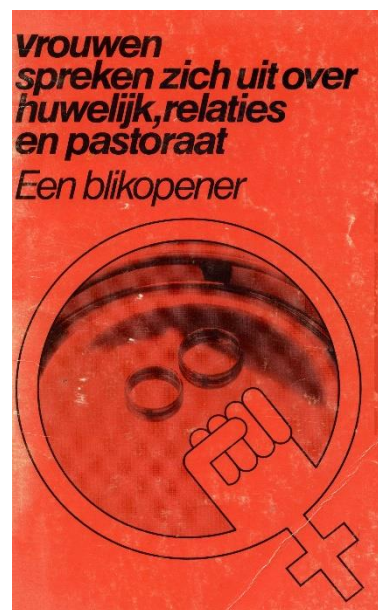
Mevrouw Schilthuis heeft erop gewezen dat de sectie niet kan werken zonder financiële steun, vanwege de afwijkende structuur van de sectie.

De meeste secties van de Raad van kerken hebben een secretaris, die voor het werk is vrijgesteld door een lid-kerk en afkomstig is van een bureau van die kerk. Maar aangezien geen enkele kerk een bureau voor vrouwenzaken bezit, moest de nieuwe sectie ‘De vrouw in kerk en samenleving’ zelf een secretariaat opzetten, waarvan de kosten ruim dertig mille per jaar bedragen, uitgesmeerd over de lidkerken.

De nu gevonden oplossing houdt in, dat het komende halfjaar de kleinere lidkerken van de Raad van kerken zullen nagaan of zij een parttime secretariaat vrouwenzaken kunnen betalen en uitlenen aan de Raad van kerken.

De sectie leeft van giften en gaven.

Van Pinxteren: ‘Wij willen dat de kerken in de eerste plaats de verantwoordelijkheid voor ons werk op zich nemen en niet ons steeds naar allerlei fondsen laten zoeken. Steeds staan we voor de vraag, hoe we aan geld moeten komen. Dat belet de voortgang van ons werk. De kerken voelen zich niet verantwoordelijk voor ons. We worden gedoogd, maar onze

zaak is niet hun zaak. Ons werk wordt gezien als: mooi dat ze er zijn maar zonder die vrouwen bestaan we ook wel. Wat er in maart in Rome is gebeurd tijdens het bezoek van enkele vertegenwoordigers van drie protestantse kerken aan de paus, waarbij de zaak van de vrouw ook zogenaamd vergeten werd aan de orde te stellen, is typerend. We merken, dat de kerken het incident als een vergissing hebben beschouwd; en om een vergissing kun je niet kwaad worden.

Kijk, met de sectie zitten we goed. We zitten daar op een prachtige plaats om de kerkleiders duidelijk te maken welke problematiek er onder vrouwen speelt. Denk maar aan het verschijnen van het boekje 'Blikopener' over vrouwenpastoraat, en over incest. Dat zijn belangrijke momenten geweest. Ook de toetsingslijst, waarin gepleit wordt voor een gelijkwaardige deelname van vrouwen en mannen in kerkelijke organen, wordt toch veel geraadpleegd, zij het nog lang niet overal. We hebben de beleidsmakers toch laten zien, wat er op het grondvlak leeft. Kerkleiders horen zulke vragen nooit zelf. Wij waren een brug tussen het beleid en de basis. Aan de andere kant worstel ik met de vraag, op welk moment de kerkleiding haar verantwoordelijkheid beseft voor al die hemeltergende toestanden die zich rondom vrouwenlevens afspelen? We dragen wel gegevens en ervaringen aan, maar wat gebeurt ermee? Mannen kunnen zich daar niet aan onttrekken'.

Wat vrouwen overkomt – een slechte maatschappelijke positie, geweld – raakt ook mannen.

'Jazeker, het vrouwenwerk heeft te maken met alle facetten van de samenleving. Daarom zijn we bezig met vrouwen en arbeid, vrouwen en buitenlandse werknemers, enzovoort. Anneke Schilthuis heeft in de Raad van kerken steeds weer aan de orde gesteld, wanneer er ergens een vrouwenbelang over het hoofd werd gezien. Zij heeft zich kwetsbaar opgesteld. Ze krijgt ook wel bijval, maar die bijval wordt vaak niet omgezet in werkelijke bondgenootschap met vrouwen of in een gemeenschappelijke strategie.

In hun eigen kerk vinden ze het kennelijk moeilijk onze zaak te verdedigen of zelfs maar aan de orde te stellen.

Dat bedoelt u met gebrek aan bondgenootschap?

'Inderdaad. Sommige leden van de raad begrijpen ons wel, maar vertalen dat niet in concrete actie. In onze sectie hebben wij dat meermalen aan de orde gesteld, namelijk het probleem, dat er in de andere secties mannen zitten met kerkelijke functies. De vrouwen zitten er vanuit een echte geëngageerdheid; ze hebben geen functies. Zij zitten er niet voor het zoveelste rapport over deze kwestie.'

Wat er nu gebeurt met de vrouwensectie, is dat een handvat om de structuur van de Raad van kerken eens aan te pakken? Die raad is toch een belangrijke schakel in de oecumene?

'De raad adviseert slechts. Iedere kerk heeft het recht en de vrijheid een advies naast zich neer te leggen. Het is de vraag, hoe de lidkerken kunnen worden overtuigd. Dat kan alleen

een gelovige overtuiging zijn, want met andere overtuigingen kun je niet werken. Voor mij is de kerk pas een vitale kerk als iedereen zegt: er moet een gemeenschap zijn van mannen en vrouwen.

De Wereldraad is in 1948 ook als een beweging begonnen. Kijk maar naar de titels van de Assemblees, zoals 'Jezus, het licht van de wereld', Jezus Christus bevrijdt en verenigt', maar de oecumene is steeds meer geïnstitutionaliseerd. Het zou goed zijn als nu, na veertig jaar, dat proces van beweging naar instituut eens kritisch onder de loep genomen werd.

Het vrouwenwerk doorbreekt kerkgrenzen. Is de houding van de grote kerken met de vrouwensectie in feite geen toetssteen hoeveel ernst zij in werkelijkheid met de oecumene maken?

Van Pinxteren: 'Ook in onze kerk wordt gezegd: we mogen niet zo maar eucharistie vieren met mensen uit andere kerken, maar, wordt er dan steeds bij gezegd, alles wat we samen kunnen doen, dat moeten we samen doen. Als vrouwen uit verschillende kerken dan samen ons geloof formuleren, en vanuit dat geloof bezig zijn met de Schrift en met maatschappelijke vraagstukken, nou dan wordt er zo gereageerd. Men zou daar gelukkig mee moeten zijn.

Maar vrouwen laten zich toch niet opnieuw door kerkgrenzen scheiden? Ik denk aan de kerk van vrouwen in Amerika, als een opmerkelijk signaal van de toenemende vervreemding van vrouwen van de patriarchale kerken. Is dat moment hier nu ook aangebroken?

'Ik denk, dat dat moment is aangebroken als we werkelijk weten waar we achter gaan staan. Het is precies hetzelfde als met de oecumene: er is een pastoor en een dominee en die zullen eens even de zaak aanzwengelen. Zo gaat het niet. Ik denk, dat je moet weten op welke vrouwen je kunt rekenen, en misschien op welke mannen, want iedereen moet kunnen meedoen. Op dit moment moeten we zien, dat we een andere geloofsgemeenschap gaan krijgen en dus een andere kerk. Ik denk, dat als de kerken ons zo laten vallen, wij onze eigen weg moeten gaan. Vanaf het begin van de Wereldraad van kerken zijn er vrouwen geweest, die opkwamen voor hun zaak. Ze moesten steeds strijden voor hun positie'.

Betekent dat, dat vrouwen in die veertig jaar zo weinig macht hebben weten te krijgen, dat hun zoiets nu kan overkomen?

'De strijdbare vrouwen zijn steeds met weinigen geweest. De kracht van de basis werd te weinig gebruikt. Daarom denk ik dat we in dit geval de reacties uit het land goed moeten benutten. Bij de Raad van kerken zijn ongeveer 45 protestbrieven van vrouwen, groepen en zelfs gemeenten binnengekomen. Het zijn vaak maar enkele vrouwen die hun stem verheffen en die worden dan voor lastig versleten. Maar dan blijken er nog veel anderen te zijn, die niet direct in het vizier komen .

Moeten mensen aan de basis meer het gevoel krijgen dat hun kracht echt nodig is?

An Pinxteren: De dingen die de mensen nooit horen moeten we beter formuleren. De verhalen wat vrouwen doen, moeten we veel meer aan elkaar doorgeven. Ik denk, dat er veel vrouwen echt willen meedoen. Dan zien ze dat het gemakkelijk gaat. Een zwarte vrouw zei eens: 'I am, because I participate'. Pas als je echt participeert, dan besta je. Ik denk, dat daar het wezenlijke knelpunt zit, als vrouwen het gevoel hebben er niet echt bij te horen. Vrouwen die in structuren vechten, moeten contact houden met hun achterban. Tegelijk moet die achterban laten merken, dat de voorvechtsters op haar kunnen rekenen. Je moet kunnen rekenen op je achterban en dat weten wij in feite nog te weinig'.